

ЕКОЛОГІЯ ПЕДОСФЕРИ

УДК 332.3 (504.61)

Приходько М.М.*Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу***СТАН ВИКОРИСТАННЯ, ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ЗЕМЕЛЬ У КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ**

У статті проаналізована структура категорій земель у Карпатському регіоні України, їх розподіл за землевласниками і землекористувачами. Показано, що використання земель у досліджуваному регіоні здійснюється без проектів землеустрою, що суперечить законодавству України. Екологічна безпека земель забезпечується формуванням у межах територій сільських/селищних рад і річкових басейнів адаптованих до ландшафтних умов біоінженерних систем.

Ключові слова: Карпатський регіон України, землі, землеустрій, землевласники і землекористувачі, екологічна безпека.

В статье проанализирована структура категорий земель в Карпатском регионе, их распределение между землевладельцами и землепользователями. Показано, что использование земель в исследуемом регионе осуществляется без проектов землеустройства, что противоречит законодательству Украины. Экологическая безопасность земель обеспечивается формированием в пределах территорий сельских/поселковых советов и речных бассейнов адаптированных к ландшафтным условиям биоинженерных систем.

Ключевые слова: Карпатский регион Украины, земли, землеустройство, землевладельцы и землепользователи, экологическая безопасность.

In the article is being analysed the structure of soils' categories in Carpathian region of Ukraine, their distribution by landowners and land users. It is shown that the use of soil in the explore territory is occurs without soil management projects, contrary to the laws of Ukraine. Environmental safety is ensured by the formation of soil within the territories of village/city councils and river basins adapted to landscape conditions bioengineering systems.

Key words: Carpathian region of Ukraine, soil, soils management, land owners and land users, ecological.

Актуальність проблеми. Земля (земельні ресурси) одночасно із функцією просторового базису виконують функцію предмету та засобу праці, слугуючи основою виробництва продуктів харчування та сировини для різних галузей промисловості. Рациональне використання і охорона земель є запорукою продовольчої, економічної, екологічної та національної безпеки. Використання земель повинно забезпечити виробництво економічно доцільної кількості продукції при збереженні та відновленні природного середовища і досягненні екологічної безпеки території.

Аналіз останніх публікацій. Земельні ресурси приймають участь у суспільному виробництві, оскільки вони є засобом виробництва у сільському та лісовому господарстві, джерелом задоволення потреб людини у продуктах харчування і сировині. Теоретичні і методичні аспекти землекористування, землеустрою і екологічної безпеки земель розкриті у працях О.М. Адаменка, М.А. Голубця, Г.Д. Гуцуляка, Д.С. Добряка, П.Г. Казьміра, О.П. Канаша, М.М. Приходька, А.М. Третяка, О.І. Фурдичка. Проблеми трансформації земель у сільському господарстві та екологізації землекористування проаналізовані у роботах М.С. Богіри, В.М. Кривова, З. Паньківа, М.М. Приходька, М.А. Хвесика та інших вчених.

Мета дослідження – вивчення сучасного стану використання земель на основі аналізу структури категорій земель в розрізі адміністративних областей; виявлення проблем землеустрою та екологічної безпеки земель у Карпатському регіоні України.

Виклад основного матеріалу. Земля – це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, які органічно пов'язані та функціонують разом з нею. Термін «земля» означає поверхню суші, яка узагальнює усі властивості біосфери над чи під землею поверхнею, охоплюючи приповерхневий клімат, ґрунти, форми земної поверхні, воду, приповерхневі осадові шари гірських порід та ґрунтові води, рослинний і тваринний світ, людські поселення та фізичні результати минулої чи сучасної людської діяльності (terasування схилів, водосховища, дороги, будівлі тощо) [Порядок денний на 21 ст., розділ 10].

Таке визначення поняття «земля» подібне до поняття ландшафту (суходільної геосистеми), адже ландшафт визначають як складне тривимірне географічне тіло, яке виділяється в зоні контакту атмосфери та літосфери й охоплює усі матеріальні утворення в межах свого об'єму. Це поєднання географічних тіл, які розрізняють за речовинною організацією називають ландшафтними компонентами (геокомпонентами) [1].

Земельні ресурси – сукупний природний ресурс поверхні суші, просторовий базис розселення і виробничо-господарської діяльності людини, основний засіб виробництва у сільському і лісовому господарстві. Вони є основою природно-ресурсного потенціалу території, який з урахуванням рельєфних, ґрунтових, гідрологічних, кліматичних та інших характеристик використовується або може використовуватись у тих чи інших галузях економіки. Складовими земельних ресурсів є ґрунтовий покрив, ліси, водні об'єкти (ріки, озера, водосховища), які відіграють важливу роль у процесі виробництва матеріальних благ і створення необхідних умов для життя людини.

Особливістю землі є її обмеженість у просторі. На відміну від усіх інших засобів виробництва, земля – продукт самої природи і замінити її яким-небудь іншим засобом неможливо. Обмеженість і незамінність землі обумовлює необхідність її раціонального використання і охорони. Згідно із статтею 14 Конституції України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Важливість раціонального використання і охорони земель та їх невід'ємної складової – ґрунтів, зумовлена також тим, що ґрунти виконують важливі екологічні функції. Вони є: 1) акумулятором і розподільовачем енергії, яка пройшла через фотосинтез рослин; 2) екраном, що утримує у біосфері поживні елементи; 3) універсальним біологічним поглиначем (у ґрунті руйнуються і нейтралізуються різні забруднюючі речовини).

Законом України «Про охорону земель» (стаття 1) визначено, що охорона земель – це система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів. Основними принципами державної політики у сфері охорони земель є: 1) пріоритет екологічної безпеки у використанні землі; 2) відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель; 3) нормування і обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси.

Землекористування – це використання землі населенням, діяльність людей, пов'язана із землею, внаслідок якої одержують певні блага з її ресурсів та впливають на них. З цієї точки зору управління землею, яке забезпечує стале землекористування, можна визначити як процес вироблення рішень, що сприяють економічно і екологічно безпечному використанню землі без погіршення кількісних і якісних характеристик геокомпонентів. При цьому способи і типи землекористування повинні визначатися для кожної території (ландшафту) з урахуванням оцінки стану геокомпонентів.

Стале землекористування – це використання земель таким чином і з такою інтенсивністю, за якого зберігається біотичне різноманіття, рівень продуктивності геосистем і здатність їх до самовідновлення, а також забезпечується екологічна безпека

земель – такий їх стан, за якого не виникають екологічні ризики, зберігається здатність виконувати тепер і в майбутньому економічні, екологічні і соціальні функції [3]

Відповідно до статті 19 Земельного кодексу України, за цільовим призначенням землі поділені на категорії: 1) землі сільськогосподарського призначення; 2) землі житлової та громадської забудови; 3) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; 4) землі оздоровчого призначення; 5) землі історико-культурного призначення; 6) землі лісгосподарського призначення; 7) землі водного фонду; 8) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

До земель сільськогосподарського призначення належать сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, перелоги) та несільськогосподарські угіддя (землі під господарськими шляхами і прогонами, господарськими будівлями і дворами). У Карпатському регіоні України вони сформувалися за рахунок антропогенної трансформації лісових і лучних геосистем впродовж значного періоду часу (6-7 тис. років). Проведення в 1960-1970 роках осушувальної меліорації, впровадження екстенсивної системи використання земель призвело до збільшення площі сільськогосподарських угідь. У 1970 році вона становила 2 615,4 тис. га (46,2% від площі регіону), а розораність території – 26,6%.

У структурі землекористування із 5,66 млн га 42,9% території регіону було в користуванні 909 колгоспів, 9,6% – у користуванні 272 державних сільськогосподарських підприємств, 20,5% використовували лісгосподарські підприємства, а 12,2% було віднесено в категорію «Землі запасу». У користуванні одного колгоспу було, в середньому, 2,7 тис. га земель, а в користуванні одного державного сільськогосподарського підприємства – близько 2,0 тис. га. Найбільшою часткою сільськогосподарських угідь (54,0%) у структурі земельного фонду в цей період характеризувалася Львівська область, а найменшою (34,3%) – Закарпатська. Найбільший показник розораності території (37,5%) – у Чернівецькій області, найменший (12,7%) – у Закарпатській [2].

Зміна земельного законодавства і проведення земельної реформи зумовили зміни у структурі категорій земель і розподілі їх за землевласниками і землекористувачами. Структура категорій земель у Карпатському регіоні України станом на 01.01.2014 року приведена в таблиці 1.

Сільськогосподарські угіддя у структурі земель займають 2 818,9 тис. га (49,7% від площі регіону), а розораність території становить 30,3%. Найбільша частка сільськогосподарських угідь (58,0%) та розораність території (41,0%) – у Чернівецькій області, найменша (відповідно, 35,4% і 15,7%) – у Закарпатській області.

У структурі сільськогосподарських угідь в усіх областях досліджуваного регіону домінує рілля. Найбільша частка ріллі характерна для Чернівецької (70,7%), а найменша (44,2%) – для Закарпатської областей.

Передача земель у приватну власність громадянам пенсійного віку, які не мають можливості залучити їх у сільськогосподарське виробництво, зумовило формування перелогів. Цей процес слід оцінювати як позитивний, оскільки дозволяє ґрунтам сільськогосподарських угідь відновити свою родючість за рахунок природних ґрунтових процесів, а також знизити розораність території, яка в передгірних і рівнинних районах досліджуваного регіону перевищує екологічно допустимі межі (30-32%). Однак, за відсутності догляду, перелоги заростають бур'янами, стають осередком розмноження шкідників і хвороб сільськогосподарських культур, закупинюються і заростають чагарниками.

Найбільші площі багаторічних насаджень, в основному садів, характерні для Закарпатської та Чернівецької областей (6,0% від площі сільськогосподарських угідь).

Найбільшими частками сіножатей (21,0%) і пасовищ (28,8%) у структурі сільськогосподарських угідь вирізняється Закарпатська область.

Проведена в Україні земельна реформа змінила, як структуру землевласників і землекористувачів, так і особливості розподілу сільськогосподарських угідь між ними. Якщо до 1991 року переважна частина сільськогосподарських угідь була в користуванні колективних і державних сільськогосподарських підприємств, то станом на 1.01.14 р. у Карпатському регіоні України близько 71,0% від усіх сільськогосподарських угідь передано у власність і користування громадян. У власності і користуванні трьох категорій землевласників і землекористувачів (сільськогосподарські підприємства, громадяни, землі запасу) є від 96,5% у Закарпатській до 98,0% у Чернівецькій областях усіх сільськогосподарських угідь.

Таблиця 1

Категорії земель у Карпатському регіоні України, тис. га
(станом на 01.01.14 р.)

Категорії земель	Всього	У тому числі:			
		Закарпатська область	Івано-Франківська область	Львівська область	Чернівецька область
Загальна площа, у т. ч.:	5660,7	1275,2	1392,7	2483,1	809,6
Землі сільськогосподарського призначення, із них:	2892,9	470,2	645,8	1294,1	482,8
с/г угіддя	2818,9	451,6	631,2	1265,5	470,6
рілля	1720,1	199,8	390,9	796,4	333,0
багаторічні насадження	94,4	26,9	16,2	23,0	28,3
перелоги	12,7	–	12,0	0,7	–
сіножаті	406,8	94,8	83,3	187,7	41,0
пасовища	585,0	130,1	128,8	257,7	68,4
Землі лісогосподарського призначення	2282,7	724,1	636,6	663,9	258,1
Землі водного фонду	103,5	18,3	23,8	42,8	18,6
Землі житлової та громадської забудови	259,7	46,6	62,0	111,7	39,4

З метою ведення товарного сільськогосподарського виробництва в досліджуваному регіоні створено 1630 сільськогосподарських підприємств, в складі яких 1390 (85,1% від загальної кількості) – недержавні, які мають у власності і користуванні 87,2% від площі сільськогосподарських угідь, що надані сільськогосподарським підприємствам. Найбільша кількість недержавних підприємств зареєстрована у Львівській області (504).

На основі земельних паїв і оренди земельних ділянок в регіоні створено 4400 фермерських господарств, які використовують 102,0 тис. га сільськогосподарських угідь. Найбільша кількість фермерських господарств зареєстрована у Закарпатській (1825) та Львівській (1230) областях.

Ефективність використання сільськогосподарських угідь залежить від родючості ґрунтів, розташування господарств відносно центрів реалізації сільськогосподарської продукції, забезпеченості господарств засобами виробництва і трудовими ресурсами, а також від розмірів господарств. До 1991 р. сільськогосподарські підприємства мали в користуванні не менше 2,0 тис. га земель, що дозволяло впроваджувати сівозміни, використовувати широкозахватну техніку, вести багатогалузеве господарство. Утворення внаслідок земельної реформи значної кількості землевласників і землекористувачів (більше 3,8 млн) призвело до подрібнення земельного фонду та зменшення показників забезпеченості сільськогосподарськими угіддями різних господарств. Одне сільськогосподарське підприємство регіону, в середньому, має у власності та користуванні 230 га сільськогосподарських угідь, у тому числі – 180 га ріллі. Селянські

(фермерські) господарства в регіоні мають, в середньому, 23 га сільськогосподарських угідь [2].

Висока роздрібненість земельного фонду в Карпатському регіоні України перешкоджає ефективному землекористуванню, використанню сучасних технологій і техніки, впровадженню сівозмін і системи удобрення ґрунтів, що відображається у низьких показниках урожайності сільськогосподарських культур і деградації земель. Для створення ефективних за площею масивів сільськогосподарських угідь підприємства змушені орендувати на короткий термін значну кількість земельних ділянок (паїв).

Незважаючи на існування різних форм власності на землю, основна роль у виробництві сільськогосподарської продукції буде належати колективним агропромисловим формуванням (підприємствам) і фермерським господарствам з площею не менше 2-3 тис. га сільськогосподарських угідь. Тому, з метою підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення, необхідно забезпечити їх консолідацію, що зумовить підвищення інвестиційної привабливості та покращення показників продуктивності (урожайності) сільськогосподарських культур.

Внаслідок пріоритетного сільськогосподарського освоєння рівнинних і передгірних територій та з причин необхідності створення сприятливих просторово-технологічних умов для використання техніки відбулися значні зміни у структурі земель, знелісення і гомогенізація ландшафтів. З екологічних позицій такі зміни є недоцільними, оскільки тільки раціональне поєднання антропогенних і природних біогеоценозів забезпечує біотичне і ландшафтне різноманіття, яке є найбільш важливим фактором стійкості і стабільності геосистем, екологічної безпеки території.

Значну екологічну небезпеку в Карпатському регіоні України становить зменшення площі земель лісогосподарського призначення, оскільки ліси є основним стабілізуючим елементом у ландшафті. Лісистість рівнинних територій у досліджуваному регіоні знижена до критичної і коливається в межах 4-18%, передгірних – 24-37%, гірських – 55-66%. Характерною особливістю лісів передгірних і рівнинних районів є низька питома вага водоохоронних і протиерозійних лісів, що не відповідає ерозійному потенціалу території і густоті гідрографічної мережі. Ліси мають переважно острівну форму, розмішені нерівномірно і, як правило, на верхніх частинах схилів та на вододілах. Жоден із басейнів рік не має цілісної системи захисних лісових насаджень.

Основою для використання земель лісогосподарського призначення, організації ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів є матеріали лісовпорядкування. Вони включають оцінку лісових ресурсів та систему заходів, спрямованих на раціональне використання, підвищення продуктивності, відновлення та охорону лісів. Незважаючи на певні успіхи у веденні лісового господарства, стан лісів викликає занепокоєння. Існуючі способи лісокористування і лісовідновлення недостатньо враховують екологічні і біологічні властивості лісу.

Створення штучних лісових культур (частка площі яких становить близько 50%), заміщення цінних лісових порід (дуба, бука, сосни, ялини, ялиці) малоцінними (грабом, березою, осикою) призводить до зниження стійкості, захисних функцій і рівня екологічної безпеки лісів. Молодняки та середньовікові деревостани займають відповідно 31% і 45% від загальної площі лісів, а пристигаючі та стиглі (разом з перестійними) – лише 13% і 11% відповідно. Оптимальна вікова структура повинна становити: молодняки – 30%, середньовікові – 30%, пристигаючі – 20%, стиглі і перестійні – 20%. Продуктивність деревостанів в лісах Карпатського регіону України становить 230-370 куб. м/га, при потенційно можливій – 500-600 куб. м/га.

За таких обставин слід очікувати активізацію процесів ослаблення та всихання лісів, збільшення частки малоцінних і похідних деревостанів, зниження продуктивності лісів. Тому необхідна докорінна зміна політики в управлінні лісами, оскільки існуюча система ведення лісового господарства не відповідає екологічному імперативу, не орієнтована на збереження біорізноманіття і сталі (невиснажливі) лісокористування.

Порушення у процесі землекористування екологічного балансу в структурі угідь, формування великих полів, застосування на схилі землях прямолінійної організації території, недооцінка меліоративних функцій лісів та існуючих між компонентами ландшафту функціональних взаємозв'язків обумовили виникнення і розвиток у Карпатському регіоні України екологічних ризиків, основними серед яких є: 1) активізація негативних екзогенних процесів (водна ерозія, зсуви, селі, руйнування берегів річок); 2) деградація і зниження родючості ґрунтів; 3) значне зменшення водоакumuлюючої ємності території, непродуктивні втрати води внаслідок збільшення поверхневого стоку; 4) підвищення імовірності формування катастрофічних паводків, обміління рік у меженні періоди; 5) замулювання і зникнення малих річок; 6) забруднення природних вод агрохімікатами, розвиток процесів евтрофікації і деградації водних екосистем.

Це свідчить про те, що заходи щодо раціонального використання і охорони земель, які здійснювались до цього часу, не зупинили розвитку негативних процесів. У зв'язку з цим виникає необхідність перегляду сучасної концепції землекористування і впровадження альтернативного підходу, основним принципом якого є пристосування виробництва певної кількості і видів продукції до можливої кількості на тій чи іншій території земель сільськогосподарського призначення, особливо орних земель.

У Карпатському регіоні України, враховуючи обмеженість земельних ресурсів і практично вичерпані можливості екстенсивного розвитку аграрного виробництва за рахунок розширення площ сільськогосподарських угідь, деградацію ґрунтів, велику роль стоку малих річок у формуванні ресурсів поверхневих вод, найбільш важливими еколого-економічними проблемами є: 1) розроблення заходів і обґрунтування механізмів їх реалізації щодо раціонального використання земельних, лісових і водних ресурсів; 2) припинення деградації ґрунтів; 3) поліпшення гідрологічного режиму річок; 4) охорона природних вод від забруднення і вичерпання.

У зв'язку з цим, система ведення господарства повинна забезпечувати ефективне використання, відтворення і охорону основних багатств Карпатського регіону – земельних, водних і лісових ресурсів. Пріоритетами при розробленні стратегії розвитку економіки повинні бути максимальна екологізація усіх галузей виробництва, досягнення найбільшої віддачі з одиниці використаного ресурсу, його відтворення і охорона у процесі використання. Виникає необхідність встановлення гранично-допустимих рівнів використання природних ресурсів та обґрунтування методів ведення господарства, які побудовані на принципах збалансованого ресурсокористування, реконструкції та оптимізації ландшафтів за басейновим принципом.

Басейново-ландшафтний принцип ведення господарства передбачений Водним кодексом України, Водною Рамковою Директивою ЄС (Директива № 2000/60 ЄС), Європейською ландшафтною конвенцією (Флоренція, 2000) і полягає у формуванні в межах річкового басейну просторової структури із збалансованим співвідношенням угідь (лісів, лук, ріллі, водних угідь, урбанізованих і заповідних територій) до величини заданого рівня лісистості, лукопасовищного використання і розораності, а також оптимізацію їх параметрів і просторового розміщення, які б відповідали ємності і особливостям неоднорідності ландшафту, його стійкості до антропогенного впливу [3].

Реконструкція передбачає перебудову ландшафту і створення геосистем, максимально наближених до природних еталонів або оптимальних ландшафтів зонального типу. Оптимізація ландшафтів повинна здійснюватися шляхом цілеспрямованого управління процесами і явищами, яке забезпечує створення екологічно безпечних «конструкцій» геосистем на основі раціональної організації території, вибору оптимальних форм і видів господарювання, формування складної (мозаїчної) просторової структури територій. Реконструкція антропогенізованих ландшафтів (агрландшафтів) та їх оптимізація забезпечується шляхом формування в межах річкових басейнів адаптованих до ландшафтних умов біоінженерних систем, які складають основу проектів землеустрою території [4].

Земельне законодавство України, яке регулює відносини щодо раціонального використання і охорони земель, передбачає обов'язкове проведення землеустрою – сукупності заходів по реалізації земельного законодавства, спрямованого на регулювання земельних відносин та організації території адміністративних утворень і суб'єктів господарювання, яка забезпечує екологічно безпечні параметри функцій певної території.

Проекти землеустрою є земельно-кадастровими документами, які визначають цільове використання земель. Згідно статті 20 Закону України «Про землеустрій», землеустрій території повинен проводитися в обов'язковому порядку, незалежно від форм власності на землю. Роботи щодо розроблення проектів землеустрою на відповідній території організовують районні, сільські, селищні і міські ради (Земельний кодекс України, статті 10, 12). Без проектів землеустрою використання земель повинно бути заборонено.

Обґрунтовані в проекті землеустрою заходи, які передбачають пріоритетність вимог екологічної безпеки у використанні земель, забезпечення захисту земель від ерозії, збереження і підвищення родючості ґрунтів та інші заходи щодо запобігання негативного антропогенного впливу на земельні ділянки є обов'язковими елементами технологічного процесу виробництва і повинні здійснюватися всіма землекористувачами незалежно від форм власності. Ця вимога передбачена Земельним кодексом України (статті 10, 12, 20, 91), Законами України «Про землеустрій» (статті 19, 20), «Про охорону земель» (статті 3, 35), Водним кодексом України (статті 13, 80, 81) та іншими нормативними документами і рівноцінна тим, які ставляться перед промисловими підприємствами щодо попередження негативного впливу на навколишнє середовище внаслідок неправильного ведення технологічних процесів.

Приватизація і продаж земель, виділення їх для колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських чи селянських господарств та інших землекористувачів повинні здійснюватися тільки на основі проектів землеустрою території сільських/селищних рад, в яких обґрунтована специфіка та інтенсивність використання земель для ведення багатокладного господарства (промислового, лісового, аграрного, водного, туристично-рекреаційного), перспективні напрями розвитку поселень та інфраструктури (дороги, місця відпочинку та ін.), передбачена система необхідних меліоративних і природоохоронних заходів, що забезпечують збалансоване використання та охорону земельних, водних, лісових та інших природних ресурсів, а також збільшення площі лісових геосистем до оптимального рівня.

Еколого-економічна доцільність збільшення площі лісів у Карпатському регіоні України обґрунтовується тим, що:

- тут формується близько 90% від загального об'єму стоку рік: Дністра, Пруту, Тиси; лісові геосистеми забезпечують формування водних ресурсів високої якості, рівномірний розподіл стоку води в часі, підвищують водність річок у меженні періоди;
- зменшиться імовірність формування катастрофічних повеней, виникнення та розвитку ерозійних і зсувних процесів, руйнування берегів річок;
- продуктивність лісових геосистем і вартість продукції з них (деревина, гриби, ягоди) значно більші, ніж в агрогеосистемах;
- збільшиться депонування з атмосферного повітря вуглекислого газу (CO₂); у досліджуваному регіоні щорічно викидається понад 12 млн тонн CO₂; для зв'язування цієї кількості CO₂ площу лісів різного цільового призначення необхідно збільшити на 1,2 млн га;
- створюється ресурсна база для розвитку нового виду економічної діяльності – біоенергетика, основою якої буде мережа мінібіо ТЕС, що працюють на альтернативному відновлюваному біотичному паливі (біомаса з «енергетичних плантацій», дрова, відходи переробки деревини та ін.);
- підвищаться естетичність та рекреаційно-туристична привабливість території.

Висновки. Багатоплановість використання землі, як об'єкта господарської діяльності в Карпатському регіоні України, її обмеженість у просторі та виникнення екологічних ризиків зумовлюють необхідність реалізації заходів з екологічно безпечного використання і охорони земель. Система заходів, які забезпечують досягнення зазначених цілей, повинна бути обґрунтована у проектах землеустрою адміністративних утворень (сіл, селищ, міст) і суб'єктів господарювання. Подальше використання земель без проектів землеустрою, яке здійснюється упродовж останніх 25 років, призведе до негативних змін у навколишньому середовищі, зокрема: деградації земель (погіршення їх екологічних функцій); незворотної втрати родючості ґрунтів; вичерпання ресурсів поверхневих і підземних вод; зниження продуктивності лісових і агрогеосистем; погіршення умов життєдіяльності людей.

З метою оптимізації землекористування в Карпатському регіоні України необхідно проводити консервацію деградованих і малопродуктивних земель шляхом заліснення, зменшуючи показники як сільськогосподарської освоєності, так і розораності території.

Література

1. Міллер Г.П. Ландшафтознавство: теорія і практика: навч. посібн. / Г.П. Міллер, В.М. Петлін, А.В. Мельник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 172 с.
2. Паньків З. Особливості використання земель Карпатського регіону України / З. Паньків // Науковий вісник Чернівецького національного університету: збірник наукових праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014, – Вип. 66: Географія. – С. 115-122.
3. Приходько М.М. Екологічна безпека природних і антропогенно модифікованих геосистем / М.М. Приходько. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2013. – 201 с.
4. Приходько М.М. Планування і конструювання екологічно безпечних геосистем: методичні рекомендації / М.М. Приходько. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 68 с.

Поступила в редакцію 8 грудня 2014 р.